

הלכות שבת סימן רמט

בלי קביעות סעודה, (טו) אפילו סעודה שרגיל בה בחל, כל היום מתר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע (טז) *מלקבץ סעודה שנהוג בה בחל (יז) *מתשע שעות ולמעה: ג ידריך אנשי מעשה (יח) להתענות בכל ערב-שבת: ד' אם קבל עליו להתענות בערב-שבת, (יט) צריך להתענות עד צאת הכוכבים, (כ) *אם לא שפרש בשעת קבלת התענית עד שישלימו הצבור תפלתן:

באר היטב

בע"ש ולא רצה לילך על הסעודה מאחר שהיה שם מגון בלעז, ושל"ה השיב לו, ע"ש: (ו) להתענות. וב"ח פתב בשם הפוסקים דאסור

משנה בוררה

ולשבות וכו'. ואין בכלל זה (יט) אם הוא שותה כל-כך הרבה מיני משקה עד שיהיה שבע, כי הוא בודאי מקלקל תאנות המאכל, והחוש יעיד על זה, ולפעמים יוכל להבטל על-ידי שכרותו מסעודת שבת לגמרי, ועל-פני מצוה להמנע מזה על-כפופים מתשע שעות ולמעה: (טו) **אפילו וכו'.** הינו כמו 'אפילו', ורצה לומר, דלא מבטיא בלי קביעת סעודה כלל דנה ודאי מתר כל היום, ואפילו מצוה להמנע גם-כן ליקא, ואפילו בקביעת סעודה, כיון שאינו עושה סעודה רחבה רק כמו שרגיל בה בחל, מתר כל היום מן הדין⁽²³⁾, אבל מצוה להמנע⁽²⁴⁾ וכו': (טז) **מלקבץ סעודה.** ואם התחיל (כ) אינו מפסיק⁽²⁵⁾: (יז) **מתשע שעות ולמעה⁽²⁶⁾.** הינו (כא) שעות זמניות, והוא רביעת היום עד הלילה. ומכל מקום נראה דבימות החורף בזמן שהימים קצרים מאד, מצוה להמנע מלקבץ סעודה הרגילה אפילו קדם תשע שעות, כל שהוא משער בנפשו שיעל-גדינה לא יהיה תאב לאכל בלילה: ג (יח) **להתענות.** כדי שיהיו תאבים לאכל בלילה. ועין בפ"ח ומגן אברהם ושארי אחרונים שהסקימו דאין להתענות בערב-שבת, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מצוה; אם לא שהוא אסונים כל-כך, שאם יאכל ביום לא יוכל לאכל בלילה לתאבון, אז מנהג טוב הוא אם אין מויד לו התענית: ד (יט) **צריך להתענות וכו'.** וכמו אם קבל תענית סתם בשאר ימי השבוע דידנו הוא עד צאת הכוכבים דוקא, ולא מהני בזה שהתפלה תפלת ערבית במקום, וכדלקמן בסימן תקסב סעיף א וב, הוא הדין הקא, ואינו נחשב לאסור בזה שנקנס לשבת כשהוא מצוה, אף-על-גב דביום השבת גופא אסור להתענות: (כ) **אם לא שפרש.** ואז מתר

להתקיים שניהם, תדחה סעודת שבת, לבוש. וב"ח כתב דמצוה להתחיל קדם שעה צעירות. ושל"ה פתב: מורי מהר"ש מלובלין היה סנדק

באר היטב

לקים שמינה מוטב, ואם לא תדחה סעודת שבת, ורצה לומר דלא יוכל לקים בלילה כלל מפני אכילה גסה, ואפילו הכי אין לו לחל לזה כיון שהוא עוסק עמה בסעודת מצוה, ויכין לקמך בהי' סעודתו. כמו שכתב בסימן ורע"ו⁽¹⁶⁾, וכן באר הפרי מגדים פנח. ומכל מקום לדינא יש לעין שנה טובה סעודת שבת בלילה היא חובה מצד הדין, מה שאין כן בסעודת ברית מילה ופדיון הבן אינו אלא מצוה בעלמא⁽¹⁶⁾ ולא חיובא כלל⁽¹⁷⁾, ואם-כן, אם משער שיעל-ידי אכילתו יתבטל לגמרי מסעודת לילה של לו למנע מזה. ומהשלחן-ערוך אין שום ראיה כלל, השלחן-ערוך לא התיר רק אם על-ידיה לא תהיה אכילתו בלילה לתאבון אבל על-כפופים לא יתבטל מהמצוה לגמרי ונגם אם טעם אסור קביעת סעודה הוא משום דמולול בשבת, בזה לא מחשב וזולל כלל כיון שהוא סודע סעודת מצוה, או אם תשעם משום דעל-ידיה אין תכנה לנרף שבת, יש לומר דבסעודת מצוה לא הומידו בזה וסמיך דמסתמא יכין על-כפופים פסא דהרסא נכבוד שבת. מה שאין כן אם על-ידיה יהיה בלילה אכילה גסה, ואלו שחשב אכילה כלל, מסתפקא דיש לו למנע מלקבל תורה כדי שלא יבוא לזה. אחר-כך מצאנו שבתרתי זקנים שדעו גם-כן דתורה מלאכל כל-כך באפן שכתבו ליד בטול סעודה בלילה, ואף שהוא מחמיר באכילה כדי שביעה, שאין מקור לזה, על-כפופים לאכל ולשבות באפן שיוכל לבוא ליד בטול סעודה לגמרי בלילה בודאי יש לו להזהר, ודע, דמה שהביא הפגן-אברהם בשם הפ"ח דמצוה להתחיל קדם ט' שעות, הוא מפרש לקמן בסימן תרצה בהג"ה לענין סעודת פורים, וביחוד מזה, עין שם ואלקא שהביא זה מהפ"ח, וכן מוכח שם בהג"ה דפשיטא לה דבר זה, עין שם, ונחל ללמד מענינו לשם דבריעד יוכל לעשות סעודת פורים אפילו ממנה ולמעה. כתב הרי"ק משה בשם האור ורבי: מצוה לאכל סעודת שבת לתאבון, ומאחר דעקר היסוד הוא לחס, לכן אסור לאכל גרימול¹ בשבת קדם הסעודה, משום דשוב לא יוכל לאכל עקר סעודת שבת לתאבון. והרי"ק משה חלק עליו, דהא אגן קניא לן דואכל וזולל אפילו מן המנחה ולמעה עד שחשף, אם-כן שמע מזה דלא חישין אלתאבון. והפגן-אברהם הסכים עם האור ורבי, דנהי דקניא לן גרבי יוסי דסתר לאכל אחר המנחה ונלא קניא לן גרבי יהודה דסבירא לה דאסור לאכל ולשבות מן המנחה ולמעה כדי שיקנס לשבת כשהוא תאב לאכל, הוא רק משום

דאין להתחמיר עליו מבעוד יום משום חשש דלתאבון, אבל כשהגיע זמן סעודת שבת גם רבי יוסי מודה דמצוה לאכל לתאבון ונעין תוספות פסחים צ"ט ע"ב שהוא נגד סקרא זו, ובדואי יהיה וזרי בזה, עין שם, אבל במקום תוסקים משמע דלא סבירא להו כהנוספות. ואם-כן כיון שעקר הסעודה הוא לחס, אין לאכל גרימול או שארי מיני מזונות כהני אגון קדם, כדי שיהיה תאב לאכל, וכמו מן המנחה ולמעה לרבי יהודה ונהו פנתי הפגן-אברהם בברור בענין השם, ואחר-כך מצאנו במצותי-השקל שגם הוא באר כמו שכתבתי, דמבעוד יום גם להתגן-אברהם מתר, ועין בפרי-מגדים. ובמקומות דנעלין לזנים קדם קדוש שכל הכוס, פשיטא דאסור לאכל קדם 'ממוציא' כדי שלא יהיה הפסק רב בין נעילה ל'ממוציא'. ועין שם עוד שהקשה דהוא גרס בקרבא שאינה צריכה⁽¹⁸⁾, ונגם דאסור להקדים בקרבא 'מבוא מיני מזונות' קדם לבקרת 'הממוציא'⁽¹⁹⁾. ונהגו במקומותינו שהמנהג שאין נוטלין לזנים קדם קדוש, נהגו העולם להקל בשחרית בדעת הרי"ק משה ואוכלין מיני מזונות לאחר קדוש קדם הסעודה⁽²⁰⁾, ועין בשלחן-ערוך של הרי"ק שישב המנהג וכתב שאין למחות ביד המקלן, ומכל מקום יש אנשי מעשה שמתחמירין לעצמן במקום דאפס⁽²¹⁾ בדעת הפגן-אברהם, ותכין אחר הקדוש נוטלין לזנים ומכריזין על הפת ואוכלין הכל בתוך הסעודה, וכן פתב בספר שלחן-עצמישים, ועל-כפופים לכלי עלמא נכון להדר שלא למלא כרסו משארי אכילתו קדם סעודת הפת: * **מלקבץ סעודה וכו'.** הינו לאכל פת כדי שביעה כרגילותו בחל, אבל מעט להשקש נעבדו אינו בכלל קביעת סעודה לענין זה⁽²²⁾: * **מתשע שעות ולמעה.** עין במשנה בוררה. ותשעם, דאף שצריך לחשב שעות זמניות, הינו בשאין חיס קצר הרבה, אבל כשהיום קצר מאד ובדואי לא יהיה תאב לאכל בלילה אחר אכילתו הסעודה הרגילה, לא צריך דבר זה מאם הנה אסונים, דאיתא לקמן בסימן תע סעיף ג ובסימן תעא סעיף א בהג"ה דמתחמירין בה, ונהי דשם לגבי מצוה חמור מענינו, הינו דלית בה חיובא, אבל על-כפופים מצוה איכא. ואף שפסקת גם אסונים אין צריך להתענות בערב-שבת כי אם מצד מדת חסידות, הינו תענית גמור, מה שאין כן בגדון דידן דהוא רק בהקבץ אכילתו בודאי מצוה למנע: * **אם לא וכו'.** ונראה שפוט לדעת המחבר, אם חיוב התענית היה עליו מכבר ורצה לפרש תענית ערב-שבת, אינו יוצא אלא כיון שלא השלימו בדין, וצריך לצום יום אחר. ודע, דאפילו לדעת המחבר דלא העתיק בפנים דעת הר"מ אפילו לזש-אומרים, ומשמע דסבירא לה דהא לא מקרי השלמה כלל בזה ששקל שבת בתפלתו, הינו דוקא כמי שקבל על עצמו תענית ומסתמא הוקה כהנהו לזש-אומרים, ומכילא מקרה הוא להשלימו, אבל בתענית צבור, כגון ששנה בטבת שחל בערב-שבת, משמע בבית-יוסף דמצד דלוחות הפוסקים דסבירא להו דהאי 'מתענין ומשלימו' דקאמר המנהג הינו אם ירצה להשלים ושא, והאי סוגיא קאי שם גם אמתני צבור כדמרחק שם⁽²³⁾. אבל מדברי תנ"א דלא הוקיז בהנהגתו את דעתם וכתב סתם דבתענית צבור 'ישלים', משמע דסתם בדעת חלקם ודאב"ה המוכא בבית-יוסף דסבירא להו דצריך להשלים, ונענית בדרכי-משה שכתב שגם דעת התנ"א כן, עין שם וימה שכתב בשם הרי"ן, לא מצאנו שם בעניי שום ראיה לזה, ואחר-כך פתב שכן הוא דעת מהר"ל דבתענית צבור 'ישלים', ונראה ששלחן-ערוך בשם מהר"ל בתשובה סימן לג, הינו ששם איתא וזה לשונו: סוף דבר, אחר תפלת ערבית הוי שפיר השלמה בערב-שבת ותענית-יחיד, אבל במ"ג בעומר היה פה תענית קריאה בשביל גזרה ולא רציתי להמיר לאכל ביום אף כי היה

שער הציזין

(יט) ט"ו ואלהיה רבה לקמן בסימן תעא לגבי ערב פסח⁽²⁴⁾, ושם יש אסור, והכא על-כפופים מצוה איכא כמו לענין סעודה הרגילה בה בחל. ועין בט"ו בענינו, דבסעודה ומשמה אם קובע עצמו לשבות אסור כל היום מפני שיוכל להבטל על-ידיה מסעודת שבת, אף שיתנה לבד באפן זה בודאי יש להתחמיר מ"ט שעות ולמעה על-כפופים: (כ) פסחים ק"ו: (כא) פרי-מגדים בסימן תעא, עין שם:

הלכות שבת סימן רמז

ביאורים ומוספים

[ביה"ד"ה מתן]

קמו שכתוב בסימן רע"ה⁽¹⁵⁾ וכו', אלא מצנה בעלמא⁽¹⁶⁾ ולא חייבא קלל⁽¹⁷⁾ ברכה שאניא צרכה⁽¹⁸⁾, וגם דאסור להקדים ברכת 'בזרא מיני מזונות' קדם לברכת 'המזיא'⁽¹⁹⁾.
(15) שם כתב (ס"ק ט), שמי שאינו יכול לאכול פת בסעודת ליל שבת, יאכל שלש סעודות ביום, והוסיף, שאף על פי שאינו אוכל פת בסעודת הלילה, מ"מ יקדש ויאכל מיד כוית מחמשת המינים, או שישתה רביעית יין, כדי שיהא הקידוש במקום סעודה.

(16) וכן לענין סעודת ברית מילה שומנה חל בסוכות, וסוכתו צרה ודחוקה ואי אפשר לשמוח בה כל כך, כתב לקמן (סי' תרמ ס"ק לד) שאסור לאוכלה חוץ לסוכה, שלא התירו לאכול מחוץ לסוכה אלא בסעודת נישואין, שמצוה גדולה היא לשמוח חתן וכלה, ונקראת בכל מקום סעודת מצוה, אבל סעודת ברית מילה אינה מצוה כל כך, ודי בעשרה אנשים, ואין להתיר בשביל ריבו האנשים לאוכלה מחוץ לסוכה.

וכן לענין מי שהולך בערב פסח לדבר מצוה, כגון שהולך למול את בנו, ונוכר שיש בביתו חמץ, שכתב השו"ע לקמן (סי' תמד ס"ז) שאם אינו יכול לבער את החמץ די בכך שיבטלנו, כתב המשנ"ב שם (ס"ק כג) שכל זה לענין מצות המילה עצמה, אבל סעודת הברית אינה נקראת מצוה לענין זה, וחייב הוא לחזור ולבער את החמץ. וראה מה שכתבנו במשנ"ב לעיל (ס"ק יג).

(17) ומה שכתב הפרקי דרבי אליעזר (פכ"ט), שחייב אדם לעשות שמחה ומשתה ביום שזכה למול את בנו [הובא בביאור הגר"א יו"ד סי' רסה ס"ק מז], כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל, כתי') שכותנו למצוה בעלמא ולא לחיוב גמור.

(18) וכל זה דוקא כשהשולחן ערוך והלחם לפניו, אבל אם אין הלחם נמצא לפניו ואין ברעתו לאכול את הסעודה מיד, ורוצה עכשיו לאכול את אותו המאכל, כתב לעיל (סי' קעו ס"ק ב) שמותר לברך עליו ברכה בפני עצמה קודם הסעודה. והוסיף שם בשם השו"ע הרב (כאן), שמאכלים שאדם אוהב לאוכלם קודם הסעודה יותר מאשר בסעודה עצמה, מותר לברך עליהם קודם הסעודה ואין בכך משום ברכה שאינה צריכה, וסיים שאם מאכלים אלו מושכים את הלב לאכילת הסעודה, בודאי שאפשר לסמוך להקל ולאוכלם קודם הסעודה.

ולברך בשבת ברכה שאינה צריכה כדי להשלים את חיוב מאה ברכות, כתב המג"א לעיל (סי' רטו ס"ק ו), הובא במשנ"ב שם ס"ק יח, ובסי' מו ס"ק יד) שלדעת השל"ה אם הביאו לו פירות בתוך הסעודה, יכול להניחם ולאוכלם לאחר הסעודה וברכת המזון כדי שיוכל לברך עליהם. ודחה המג"א את דבריו שלמעשה אין לעשות כן, והוסיף, שאם אומר בתחילה לבני ביתו שלא יביאו את הפירות אלא לאחר הסעודה כדי להשלים מאה ברכות בשבת, נחלקו הפוסקים אם מותר לעשות כן.

(19) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' ריא ס"ק כח) שברכת 'המזיא' חשובה יותר.

[ביה"ל שם]

לאחר קדוש קדם הסעודה⁽²⁰⁾ וכו', שמהמדין לעצמן במקום דאפשר⁽²¹⁾.

(20) ולצאת ידי חובת סעודת שבת בפת הבאה בכסנין [במקום שאין לו פת], כתב הקפ החיים (סי' רעד ס"ק כד) שבספר שותא דינוקא (סי' סח) כתב שיוצא בה, ומאידך בשו"ת יוסף אומץ (מהיד"א, סי' מח) כתב שאין יוצא בה, אלא אם כן קבע סעודתו עליה. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' רצא ס"ק ו).

(21) והגר"א (מעשה רב אות קכב) לא היה מקדש אף בקידוש היום אלא במקום סעודה גמורה, וכן כתב בביה"ל לקמן (סי' רעג ס"ה ד"ה כתבו) בשמו. ובשו"ת שלמת חיים (סי' רסט) כתב, שהררצה

להחמיר כדעת הגר"א, בודאי נכון שיחזור ויקדש פעם נוספת קודם הסעודה.

[שעה"צ ס"ק טז]

ט"ז ואל"ה רבה לקמן בסימן תעא לגבי ערב פסח⁽²²⁾.
(22) שם כתב השו"ע (ס"א) שאסור לשתות מעט יין בערב פסח משום שסועד את הלב, אבל מותר לשתות ממנו הרבה, כיון שגורר את תאות המאכל. וכתב הט"ז שם (ס"ק ב), שמ"מ אסור לשתות יין רב כל כך עד שישבע ממנו, שדאי מקלקל הדבר את תאות המאכל.

[משנ"ב ס"ק טז]

מתר כל היום מן הדין⁽²³⁾, אכל מצנה להפנע⁽²⁴⁾.

(23) ואף אם אינו רגיל לאכול סעודה בשעה כזו בימות השבוע, הורה הגר"ח קרליץ (חוט שני ח"א פ"א ס"ק א) שלדעה זו מותר לו לאכול סעודה זו בערב שבת.

(24) וכן מי שקבר את מתו בערב שבת או בערב יום טוב, כתב השו"ע (יו"ד סי' שעח ס"ה) שטוב שלא יאכל סעודת הבראה סמוך לחשיכה, כיון שאינה חובה, והוסיף שכן נוהגים. וביאר הגשר החיים (ח"א פ"כ אות ב ס"ק יא), שהכוונה היא שלא לאכול סעודה זו מתשע שעות של היום ומעלה.

[משנ"ב ס"ק טז]

ואם התחיל אֵינוֹ מְפַסֵּק⁽²⁵⁾.

(25) אבל משהגיע זמן שקיעת החמה, כתב השו"ע לקמן (סי' רעא ס"ד) שצריך להפסיק את אכילתו, ולא לטעום כלום עד שיקדש. ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם (ס"ק יד), שאף על פי שהתחיל לאכול בדיור, מ"מ כיון שהקידוש שייך לסעודה, ולכתחילה תיקנו חכמים שיש לקדש קודם הסעודה ובמקום סעודה, חייב הוא להפסיק את סעודתו ולקדש.

[משנ"ב ס"ק יז]

מתפשע שעות ומקצלה⁽²⁶⁾.

(26) ואולם, מי שלא אכל סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה בערב יום טוב שחל בשבת, כתב לקמן (סי' תקכט ס"ק ח) בביאור כוונת הרמ"א (שם), שיכול לאוכלה גם לאחר מכן, אך לכתחילה מצוה להיזהר שלא לאכול אלא מעט פת בלבד, כדי שיאכל את סעודת הלילה לתיאבון. וכתב בביה"ל שם (ס"א ד"ה ממנחה), שקודם זמן מנחה קטנה היינו קודם תשע שעות.

[ביה"ל ד"ה מלקט]

אכל מעט להשקט רעבונו אֵינוֹ כְּבִיעַת סְעוּדָה לְעֵנֶן זָה⁽²⁷⁾.

(27) והחזו"א ד"ה נדחג (ארחות רבינו ח"א עמ' קא) שלא לאכול פת ואפילו תבשיל בערב שבת לאחר זמן מנחה גדולה, אלא פירות בלבד.

[ביה"ל ד"ה אם לא]

אֵינוֹ יוֹצֵא בְּהֵנָה⁽²⁸⁾ וכו', וְהָאֵלֶּיךָ קָאֵי שֶׁם גַּם אֶתְעִיזֵי צְבוּר כְּדִמְוָה שֶׁסֶם⁽²⁹⁾.

(28) אכן, בשעה"צ לקמן (סי' תקכט ס"ק יז) כתב שהפמ"ג הסתפק בזה, וסיים, שמסתבר בפשיטות שלא יצא. אמנם, לדעת הרמ"א המובאת להלן, כתב בשו"ת הלכות (ט"ח) שגם באופן זה יצא ידי חובת תענית, אפילו שלא השלימה עד צאת הכוכבים.

(29) אמנם בשעה"צ לקמן (שם) כתב בשם המחצה"ש, שלדעת השו"ע שיכול לפרש שלא תחול התענית אלא עד שיסיימו הציבור את תפילתם, כל זה בתענית שחיובה הוא מחמת נדר, אבל בתענית ציבור או בתענית חלום, אין תנאי מועיל, וחייב להשלימה עד צאת הכוכבים. והוסיף בשעה"צ (שם), שהוא כתב בביה"ל בסי' רמט, שמהבית יוסף משמע אחרת.

הלכות שבת סימן רמז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כ]

וכן אם התנה⁽³⁰⁾ להתענות רק עד אחר מנחה גדולה⁽³¹⁾, מהני תנאי⁽³²⁾.

30) וכן אם התנה קודם שקיבל את התענית, ולאחר מכן כשקיבל את התענית לא הזכיר את התנאי, כתב לקמן (סי' תקסב ס"ק טז) שאפשר שהקבלה שקיבל אחר כך היא על דעת מה שהתנה קודם לכן.

31) ולענין אמירת 'ענני' בתפילת מנחה בשעה שעדיין מתענה, כתב השר"ע לקמן (סי' תקסב ס"א) שכיון שאינו מתענה עד צאת הכוכבים לא יאמר 'ענני', והרמ"א (שם) כתב שבאופן זה יאמר היחיד 'ענני' בשומע תפילה. אמנם לענין אמירת 'צום תעניתנו', כתב המשנ"ב שם (ס"ק ז), שלדעת הט"ז יש לדלג כדי שלא יראה ח"ו כדובר שקרים, אולם לדעת הבגרי ישע אין צריך לדלג על תיבות אלו, שכיון שמתענה עד לאחר חצות, נחשב הדבר כתענית שהרי אכילה לאחר חצות אינה אלא כוריקת אבן לחמת.

32) ואם בזמן קבלת התענית חשב בליבו שלא להתענות אלא חצי יום בלבד, אלא שבטעות אמר את נוסח קבלת התענית הרגיל, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קל) שבדיעבד מתעיל לתקן את מה שאמר אף לאחר שגמר את נוסח קבלת התענית, ואפילו אם לא תיקן את דבריו אלא בלילה. וסיים, שאולי רשאי להתענות חצי יום בלבד אפילו אם לא פירש ולא תיקן בפיו את דבריו כלל. וכן מבואר בכף החיים (ס"ק כד) בשם הברכי יוסף, שאפילו אם רק הרהר בליבו, מועילה כוונתו.

[משנ"ב ס"ק כב]

או ערב ראש-ה' ששחל בערב-שבת⁽³³⁾ וכו', או שמתענה יום שבת בו אָביו ואָמוֹ⁽³⁴⁾ וכו', וְהַשְׁלִים פֶּעַם רִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְהִגָּה

כְּן לְעוֹלָם⁽³⁵⁾ וכו', דְּמִסְתַּמָּא לֹא קָבַל עַל עֲצֻמוֹ לְהַשְׁלִים אֶף בְּעֶרְב־שַׁבָּת⁽³⁶⁾.

33) אמנם, הנמצא במקום שבו מתענים בערב ראש חודש וקוראים בו 'ויחל' כמו בשאר תענית ציבור, הוא נמנה עמהם, כתב לקמן (סי' תיז ס"ק ד) שדאי צריך להשלים את התענית, אפילו כשחלה בערב שבת.

34) ובחיוב תענית זו, הורה הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה מועדים ב, פ"ג הלכה טו, רשימות) שאף שמצוה להתענות ביום זה, מ"מ בזמנינו מפני חולשת הדורות אפשר להקל בדבר, בפרט לבני תורה שהתענית מתשת כוחם מללמוד כראוי. וכן הורה הגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ד עמ' קלא, בשם הגר"ח קניבסקי).

35) והרגיל להתענות בתעניות אלו ונאנס ואינו יכול לעשות כן, כתב האשל אברהם (בוטשאטש) שכיון שיש בהנהגה זו מעין נדר, צריך הוא לעשות התרת נדרים, מה שאין כן בתעניות ציבור, שאף מי שנאנס ואינו יכול להתענות בהן אינו צריך התרה. וראה לקמן (סי' תקפא ס"ק יט).

36) וכן כתבו השערי תשובה (ס"ק ח) והפתחי תשובה (יו"ד סי' תב ס"ק ח) בשם שו"ת נחלת שבעה (סי' נח), שהכל תלוי כיצד נהג ביארציט הראשון שחל בערב שבת, ולא איך נהג ביארציט בשנה הראשונה, שאף שהשלים כשחל היארציט בחול, אך אם לא השלים בפעם הראשונה כשחל בערב שבת אין צריך להשלים כשיחול עוד פעם בערב שבת, אמנם, בשם שו"ת חינוך בית יהודה (סי' כג) כתב הפתחי תשובה, שהכל תלוי ביום היארציט הראשון, שאם השלים בו, אפילו שהיה בימות החול, צריך להשלים בו גם כשיחול בערב שבת, וכדעה הראשונה שהביא המשנ"ב.

הלכות שבת סימן רמט

באר הגולה טו

הגה (כא) * ויש אומרים דלא ישלים, אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת לאכל (טור ומדרכי ס"פ בכל מערבין בשם הר"ם והגהות מיימוני פרק א מהל' תענית), לכן (כב) בתענית יחיד לא ישלים, וטוב לפרש פן בשעת קבלת התענית, (ו) ובתענית צבור ישלים, וקבי' נהוג (מהרי"ל). * וי"א הוא (ד) [ת] תענית חלום, צריך להתענות (כג) עד צאת הכוכבים:

שערי תשובה

[ט] תענית חלום. עין בה"ט. ועין בשו"ת חו"ת השני פ"א ש"א¹ בתחלה בע"ש א"צ להשלים כשאר אה"כ ג"כ בע"ש, אבל כשחל בחל צריך להשלים. ויש דאף כשחל בחל בתחלה י"ל דלא ישלים כשחל בע"ש דמסתמא לא היה קבלתו על ע"ש כו'. ועין בשו"ת נחלת שבקה סימן נח שכתב ג"כ דאף שחל בחל מ"מ כשחל אה"כ בע"ש א"צ להשלים, וכאשר צ"ה ברא"צ הראשון שארע בע"ש פן יעשה כל ימיו, ובמ"ש ב"ד סימן תב, דלא כ"ש טועין לפרש שהכל תלוי ברא"צ הראשון שלאחר י"ב ח"ש, דליתא, אלא על יא"צ הראשון שארע שחל בע"ש קאמר, ועין בא"י. ובמבצות-הקב כתב להקל כשחל הראשון (ר"ל שלאחר יב"ח) בע"ש ודעתו שאף אם יאמר בחל לא ישלים, כי בזמננו הדורות חלשים, ע"ש:

בשבת שבת, לכו לאותן שהתנו, ויחל ה' השלמה בנמר שקיעה דהינו צאת הכוכבים, כמו שנהגו, עד כאן לשונו. ומכל מקום קצת קשה על הרמ"א, אפא לא הוקיר בהנהגתו כלל את דעת הפוסקים המוכח בבית-יוסף דסבירא להו דהשלמה תלוי בצנצנו? וביותר, שגם מהרי"ל גופא בתשובה סימן קנו כתב וזה לשונו: ותענית יחיד בערב-שבת, מהנה דילי עד אחר תפלת ערבית בדברי מהר"ם, אבל תענית צבור, לעצמי אני מחמיר להשלים, כמנהג רבותא גדולי אשקנו דמחמיר, ולעלמא אני אומר: דעבדי כמר עבדי, והכל לשם שמים, עד כאן לשונו; ומה שכתב בסימן לג שלא תמיר, הנה שלא תמיר פירושו, אבל לא החמיר גס'ן, ומלשון הרמ"א בהג"ה לא משמע פן; ואולי משום דנהגו העולם בדעת מהרי"ל שנהגו לעצמו, וכן הוא דעת הרמב"ם וראב"ה ונח"י וכו' וכו', כתב פן: * יש אומרים דלא ישלים. עין במשנה ברורה, להאי יש-אומרים, אין נכון להקמין מצת בואו מבית הכנסת עד צאת הכוכבים אם תאב לאכל ומתעכב מחמת התענית. ודע, דמדברי הראב"ד שהוכח בבית-יוסף משמע דתקף ממשקצה חסה והוא כבר קבל עליו שבת, אף שלא התפלה צדון מקרי על-ידיו גס'ן השלמה. ונתאף לי דהאי יש-אומרים וכן סברת הראב"ד הוא רק במי שקבל התענית שלא בלשון נדר רק בסתם קבלת תענית, אבל מי שאמר על עצמו לאכל יום אחד בלשון נדר, לכלי עלמא אסור עד שתחשוף שאו קלה היום. ועין ביונה-דעה סימן רטו וסימן רכ סעיף א:

עצמו להתענות בערב-שבת זה, או שדרכו להתענות בכל ערב-שבת או ערב-ראש-ח"ש שחל בערב-שבת³³ [הינו אותם אנשים שאין אומרים יום-כפור-קטן ביום ה' שלפניו, דאלו האומרים מתעניין גס'ן ביום ה', אליה רבה בסימן תיח], או שמתענה יום שמת בו אביו ואמו³⁴, או כ' סיון, או שמתענה תעניתים המבארים בסימן תקפ. כתב מגן-אברהם, דאם מתענה בכל ערב-שבת (כח) והשלים פעם ראשון, צריך לנהג פן לעולם³⁵, והוא הדין בכל הנזכר לעיל, דמסתמא כל זמן שלא התנה בפירוש שאין דעתו להשלים תמיד, אמרין ודעתו לנהג פן לעולם. ולבתחלה (כט) יותר טוב שלא ישלים בפעם ראשון כשחל בערב-שבת, וכמו שכתב הרמ"א, וכדי שלא יצטרף להשלים תמיד. ואם בתחלה כשהתחיל להתענות יום שמת בו אביו ואמו או ערב-ראש-ח"ש ושאר תעניתים הנ"ל חל בחל, (ל) ויחול הלא משלימין, ועל-כן (לא) יש פוסקים דסבירא להו דאפילו כשיאמר אחר-כך בערב-שבת גס'ן צריך להשלים עד צאת הכוכבים, דמסתמא דעתו להתנהג פן תמיד, אם לא כשהתנה בפירוש שאין דעתו להתנהג פן לעולם. (לב) ויש חולקין על זה וסבירא להו דמסתמא לא קבל על עצמו להשלים אף בערב-שבת³⁶, ועל-כן מי שמעטער יוכל לסמך על המקלף ולאכל תוך אחר יציאתו מבית הכנסת אף שהיום גדול: (כג) עד צאת הכוכבים. ואפילו יש-אומרים הנ"ל מודו בזה, שהרי אפילו בשבת עצמו יכול להתחיל ולהתענות תענית חלום, ובדלקמן בסימן רפח, וכל-י"ש פן יש-שלים עד הלילה. והנה יש מהפוסקים שחולקין וסוברין דגם בתענית חלום די להמתין עד שיצא מבית הכנסת ערבית, דבזה מקרי השלמה, אבל (לג) האחרונים הסכימו עם השולחן-ערוך דאין להקל בזה, דכיון שהוא מפני הסכנה לבשל ולבצר חלום נע, שמא לא יועיל לבטלו אם לא ישלים עד הלילה:

שער הציון

(כז) עלת-שבת: (כז) פן מוכח לקמן בסימן תסבס במגן-אברהם סעיף קטן יג: (כז) אחרונים: (כז) אבל קדם לזה, אף שקבל שבת קדם תפלת ערבית אחר מנחה, לא מהנה, ואסור לשעם אז. ברימקדים: (כו) מגן-אברהם ושא"י: (כז) אליה רבה. וכן משמע במגן-אברהם: (כח) אף דלדבר הש"י יש לזון בזה, הנהגה אחרונים סתמו בסגן-אברהם: (כט) אחרונים: (ל) עין בפרמקדים. ומשא משמע כמו שכתבנו, אף מי שמעטער יש להקל תוך אחר יציאתו מבית הכנסת אף שהיום גדול: (לא) רש"י וכו' ונדר-המים ותי-אדם: (לב) ט"ז ואלה רבה ופרמקדים ושא"י: (לג) הביח אברהם ואלה רבה:

תקרים: 1 יום השנה לפטירת הורים.